

şule Yüksel şenler'in Aile ve Kadın Algısı

Ramazan UÇAR | ORCID: [0000-0002-8656-4434](https://orcid.org/0000-0002-8656-4434) | ROR ID: <https://ror.org/04fjtte88> | E-Posta: ramazanucar@sdu.edu.tr

Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi, Isparta, Türkiye

Yasemin TARCAN | ORCID: [0000-0002-4881-8595](https://orcid.org/0000-0002-4881-8595) | ROR ID: <https://ror.org/04fjtte88> | E-Posta: yasemintarcan@sdu.edu.tr

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri, Isparta, Türkiye

Öz

Aile ve kadın, sosyolojinin üzerinde durduğu temel konulardan birisidir. Ülkemizde de kadın konusunun çeşitli sosyolojik perspektiflerle ele alındığı bir gerçekliktir. Türk toplumunun gelenekselden modern yaşam tarzına geçiş süreci aile ve kadın konusunun merkeze alındığı bir anlayışla tartışılmış ve tartışılmaya devam etmektedir. Türk toplumunda yaşanan değişim süreci çeşitli sosyal kesimler tarafından farklı şekilde değerlendirmiş ve yorumlamıştır. Dolayısıyla bazıları Türk toplumunda yaşanan değişimi kadınların bireysel ve toplumsal kazanımı üzerinden analiz ederken, bazıları da toplumun değer ve normlarında meydana gelen çözölme şeklinde görüp değişime direnme veya ters yüz etmenin yollarını arama çabası içine girmiştir. Türk toplumunun yaşadığı değişim sürecini kadınlar üzerinden okuyan ve anlamlandıran sosyal kesimlerin başında İslamcı/muhafazakâr ideolojinin mensupları gelmektedir. Söz konusu ideolojinin mensupları yaşanan değişim sürecinin kadınların geleneksel rollerinde zafiyet oluşturacağını öne sürmüşlerdir. Onlar, düşüncelerini temellendirirken dinsel argümanlara atıfta bulunmayı şiar edinmişlerdir. Çünkü din olgusunun Türk toplumunda en işlevsel faktörlerden biri olduğunun bilincindedirler. Bu noktada şule Yüksel şenler Türk toplumunda yaşanan değişim sürecinin kadınlar üzerindeki etkisine dair görüşleriyle öne çıkmaktadır. O, değişim sürecinden kadınların olumsuz etkilendiği düşüncesinden hareketle geleneksel yaşam kalıplarını koruma ve yeniden üretme adına kaleme aldığı eserleri ile etkili olmuştur. Değişim sürecinin kadınların geleneksel statü ve rollerinde ciddi toplumsal çözölmelere sebep olduğu düşüncesindedir. şule Yüksel şenler, bir kadın olarak; kendine özgü giyim tarzı başta olmak üzere, duygu ve düşünceleri ile döneminin dini düşünsel

zeminine damga vurmuş, özellikle İslamcı/muhafazakâr kadınların din anlayış ve yaşayışlarını yönlendirmiştir. Söz konusu yaklaşımı ile hemcinsleri üzerinde etkili olmanın yanında düşünce ve fikirleri ile geleneksel din ve kadın anlayışına sahip erkekleri de rahatlatmıştır. Şule Yüksel Şenler, kadınların aile içi rol ve statüleri başta olmak üzere, eğitim, sosyal hayat, çalışma hayatı vb. hususlarda nasıl bir davranış içinde olmaları gerektiğine yönelik görüşlerini paylaşarak idealize ettiği anlayışın toplumda yaygınlaşmasına öncülük etmiştir. Kadının yaşamını sürdürürken erkeğe olan itaatini ve ihtiyacını vurgulamış, bir noktada birey olarak kadının ayakta durmasının mümkün olmadığını kendi düşün dünyası çerçevesinde izah etmiştir. Özellikle kadınların giyim tarzları üzerinden analiz ve değerlendirmelerde bulunan Şule Yüksel Şenler, buna bağlı olarak Müslüman Türk erkeklerine yönelik değerlendirmeler yapmaktan da geri durmamış ve kadınlarının ve kızlarının giyim kuşamları üzerinden erkekleri de kategorize etmiştir. Bu çalışmada, Şule Yüksel Şenler'in nasıl bir aile ve kadın anlayışına sahip olduğu, Türk toplumunda yaşanan değişim sürecine yönelik nasıl bir tutum ortaya koyduğu ve değişim sürecinden etkilenen aile ve kadınlara dair yaklaşımları ele alınmıştır. Çalışmada Şenler'in kaleme aldığı eserleri merkeze alınmış, dokümantasyon yöntemi ve sosyolojik bakış açısıyla analizler yapılarak yorumlarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Din Sosyolojisi, Aile, Kadın, Toplumsal Değişme, Şule Yüksel Şenler.

Atıf Bilgisi

Uçar, Ramazan. Tarcan, Yasemin. “Şule Yüksel Şenler’in Aile ve Kadın Algısı”. Dini Araştırmalar 68 (Haziran 2025), 75-92.

<https://doi.org/10.15745/da.1646663>

Geliş Tarihi	25.02.2025
Kabul Tarihi	10.06.2025
Yayın Tarihi	28.06.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	* Bu çalışma Prof. Dr. Ramazan Uçar danışmanlığında Yasemin Tarcan tarafından Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2023 yılında tamamlanmış olan “Günümüz Türkiye’de İslamcı Kadın Yazarlarda Kadın: Şule Yüksel ŞENLER, Emine ŞENLİ-KOĞLU, Cihan AKTAŞ ” başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – İntihal.net
Etik Bildirim	diniarastirmalar98@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Yazar Katkıları	Ramazan Uçar %50 - Yasemin Tarcan %50
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Şule Yüksel Şenler's Perception of Women and Family

Ramazan UÇAR | [0000-0002-8656-4434](https://orcid.org/0000-0002-8656-4434) | ROR ID: <https://ror.org/04fjtte88> | E-Posta: ramazanucar@sdu.edu.tr

Süleyman Demirel University, Faculty of Divinity, Sociology of Religion, Isparta, Türkiye

Yasemin TARCAN | ORCID: [0000-0002-4881-8595](https://orcid.org/0000-0002-4881-8595) | ROR ID: <https://ror.org/04fjtte88> | E-Posta: yasemintarcan@sdu.edu.tr

Süleyman Demirel University, Vocational School of Health Services, Child Care and Youth Services, Isparta, Türkiye

Abstract

Family and women are among the fundamental issues that sociology focuses on. It is a reality that the issue of women has been addressed from various sociological perspectives in our country. The transition process of Turkish society from a traditional to a modern lifestyle has been discussed and continues to be discussed with an emphasis on the issues of family and women. The process of change experienced in Turkish society has been evaluated and interpreted differently by various social segments. Therefore, while some analyze the changes experienced in Turkish society through the individual and social gains of women, others see them as a disintegration in society's values and norms and try to resist or reverse the change. The members of the Islamist/conservative ideology are at the forefront of the social segments that read and interpret the process of change experienced by Turkish society through women. The members of the said ideology have argued that the process of change experienced will weaken the traditional roles of women. They have adopted the basic principle of referring to religious arguments while formulating their thoughts. Because they are aware that the phenomenon of religion is one of the most functional factors in Turkish society. At this point, Şule Yüksel Şenler stands out with her views on the impact of the process of change experienced in Turkish society on women. She has been influential through her works, which were written in order to protect and reproduce traditional life patterns based on the idea that women are negatively affected by the process of change. She believes that the process of change causes serious social disintegration in the traditional status and roles of women. As a woman, Şule Yüksel Şenler has left her mark on the religious intellectual

landscape of her period with her feelings and thoughts, especially with her unique style of dressing, and has directed the religious understanding and lifestyle, especially of Islamic/conservative women. In addition to influencing other women with her approach, she has also resonated with men who hold traditional religious and feminine values through her thoughts and ideas. Şule Yüksel Şenler has pioneered the socialization of the idealized understanding by sharing her views on how women should behave in matters such as their roles and status within the family, education, social life, work life, etc. She has emphasized women's obedience and their need to depend on/rely on men while continuing their lives, and at one point, she has explained within the framework of her own worldview that it is not possible for women to stand on their own feet as individuals. Şule Yüksel Şenler, who has analyzed and evaluated especially women's clothing styles, has not refrained from making evaluations about Muslim Turkish men and has categorized men according to the clothing styles of their women and girls. In this study, what kind of family and women understanding Şule Yüksel Şenler has, what kind of attitude she puts forward towards the process of change experienced in Turkish society, and her approaches towards families and women affected by the process of change are discussed. In the study, Şenler's works are taken into the center, and analyses are made using the documentation method and a sociological perspective, and comments are made.

Keywords

Religion and Sociology, Family, Women, Social Change, Şule Yüksel Şenler.

Citation

Uçar, Ramazan. Tarcan, Yasemin. “Şule Yüksel Şenler’s Perception of Women and Family”. Religious Studies 68 (June 2025), 75-92.

<https://doi.org/10.15745/da.1646663>

Date of Submission	25.02.2025
Date of Acceptance	10.06.2025
Date of Publication	28.06.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	This study was prepared under the supervision of Prof. Dr. Ramazan Uçar, based on the doctoral thesis titled “Women in Islamist Women Writers in Contemporary Turkey: Şule Yüksel ŞENLER, Emine ŞENLİ-KOĞLU, Cihan AKTAŞ” completed by Yasemin Tarcan at Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences in 2023.
Plagiarism Checks	Yes – İntihal.net
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	diniarastimalar98@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Author Contributions:	Ramazan Uçar %50 - Yasemin Tarcan %50
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Aile kurumu, toplumun en temel yapı taşı olması hasebiyle toplumda meydana gelen değişim ve gelişmelerden etkilenebilmektedir. Buna bağlı olarak kurumun iki temel unsurundan biri olan kadının statüsünde, rolünde, işlevinde değişimler meydana gelmektedir. Yaşanan söz konusu değişime paralel olarak kadının aile içindeki konumunu, görev ve sorumluluklarına dair tartışmalar yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir. Geçmişte çeşitli dinlerin verileri üzerinden yapılan tartışmalar günümüzde pozitif bilimler açısından ele alınmakta ve değerlendirmelerde bulunmaktadır. Günümüz Türk toplumunda da farklı hassasiyetlerden kaynaklı pek çok analiz yapılarak yorumların yapıldığı görülmektedir. Türk aile yapısının geçirmiş olduğu değişim süreci ve buna bağlı olarak kadının statüsünde ve rolünde meydana gelen farklılaşma çeşitli sosyal kesimler tarafından olumlu/olumsuz pek çok nitelermeye maruz bırakılmaktadır¹. Yaşanan gelişmeler ışığında, kadının birey olarak pek çok kazanım elde ettiği yönünde yorumlar yapılırken, sürecin kadın açısından olumsuz geliştiği ve onu metalaştırdığına dair yaklaşımların varlığı da bir gerçekliktir. Türkiye’de özellikle İslamcı/muhafazakâr kimlikleri ile mümeyyiz sosyal kesimlerin kadının çalışma yaşamına katılması ile birlikte ailede annelik görevlerinin zafiyete uğradığı düşüncesinden hareketle analizler yaptığı ve yaşanan değişim sürecinin aileyi ve kadını olumsuz yönde etkilediği dile getirilmektedir. Söz konusu yaklaşımın önde gelen temsilcilerinden biri Şule Yüksel Şenler’dir. İdeolojik kimliğinin yanında bir kadın olarak söylemleriyle hitap ettiği sosyal kesimin kadınlarının kendilerini inşa sürecinde oldukça etkili olduğu söylenebilir. İslamcı bir kadın yazar kimliği ile öne çıkan Şule Yüksel Şenler’in aile ve kadına dair görüş ve düşüncelerine geçmeden önce kısa olarak söz konusu kavramlara dair genel bilgiler verilecektir.

¹ Ali Albayrak, “Ziya Gökalp’te Kadın ve Aile”, *Social Sciences Research Journal*, Volume 6, Issue 4, s.245.

1. Aile ve Kadın

Aile, toplumun örgütlenmiş en temel kurumudur. Genel özellikleri itibariyle aile; “evlilik, kan ya da evlat edinme bağları ile birbirine bağlanan, aynı çatı altında yaşayan, aynı geliri paylaşan, birbirleriyle sürekli ilişki ve etkileşim içinde olan karı-koca, ana-baba, kız-oğul, kız kardeş-erkek kardeş gibi sosyal ilişkileri olan insanların oluşturduğu en küçük sosyal kurumdur”² şeklinde tanımlanırken, diğer bir ifadeyle aile; “üreme ve toplumun üyelerinin bakımı için birincil sorumlulukları paylaşan, kan, evlilik ya da anlaşmaya dayanan diğer ilişki ya da evlat edinme üzerinden birbirleriyle bağlantılanan insan kümesi”³ olarak nitelendirilmektedir.

Aile; kişinin beslenme, bakım gibi bedensel; sevgi ve saygı gibi duygusal; eğitim, kültürlenme ve değerleri benimseme gibi zihinsel ve sosyal gelişiminde birincil düzeyde rol oynamaktadır. Sosyal olarak da toplumun oluşması, yaşaması ve korunması bağlamında büyük öneme sahiptir. Özellikle çocuğun doğumundan itibaren yaşama dair birçok toplumsal değerlerin öğrenilmesinde ve şekillenmesinde önemli bir işleve sahiptir. Özellikle toplumda dini, sosyal ve kültürel değerlerin yeni nesillere aktarılmasında büyük bir fonksiyona sahiptir⁴.

Aile; statü ve rol dağılımlarının gerçekleştiği bir organizasyon özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla anne-baba ve çocukların gerçekleştirmek durumunda oldukları yükümlülük ve görevleri bulunmaktadır. Aile bireyleri arasındaki dayanışma ve iş bölümü fertler arası sevgi ve saygı aile kurumunun işlevselliği açısından öne çıkmaktadır. Süreç içinde çeşitli sebeplerle aile içerisindeki görev ve sorumluluklar farklılaşsa da aile bireylerinin üzerine düşen rolün gereğini yapması kurumun devamlılığı için hayati öneme sahiptir.

² Kenan Çağan, “Aile Sosyolojisi-Ailenin İşlevleri”, *Aile Sosyolojisi*, Ed. Kadir Canatan-Ergün Yıldırım, (İstanbul: Açılım Kitap, 2011), 84.

³ Richard T. Schaefer, *Sosyoloji*, (Ankara: Palme Yayıncılık, 2013), 312.

⁴ Mustafa E. Erkal, *Sosyoloji (Toplumbilimi)*, (İstanbul: Der Yayınları, 2006), 109.

Aile, eşlerin cinsel gereksinimlerinin meşru yoldan karşılandığı, neslin devamının sağlanarak nüfus artışının gerçekleşmesine imkân veren biyolojik işlevi olan sosyal bir kurumdur⁵. Söz konusu kurum, nikah sözleşmesi ile toplumsal ve yasal olarak meşru bir zemine dayanmaktadır. Diğer yandan aile çocuğun toplumsal değer ve normları ilk öğrendiği ve dolayısıyla sosyalleştiği bir yapıdır. Sosyalleşme bir olgu olarak bireylerin toplum üyeliğini kazanma süreci olarak nitelendirilmektedir⁶. Ailede sosyalleşme yüz yüze iletişimle gerçekleştiği için görev ve sorumluluklar anne ve babaya düşmektedir. Sosyalleşmenin ilk yıllarında aile başat faktör iken süreç içinde sosyal çevre ve eğitim kurumları devreye girmektedir⁷. Her aile çocuklarını içinde yaşadığı toplumun değer ve normlarını dikkate alarak eğitime sorumluluğu taşımaktadır. Bu bağlamda ailenin en önemli işlevlerinden biri de eğitimidir. Çocuğa; toplumsal değer ve normlar ilk olarak ailede öğretilmektedir. Dolayısıyla din eğitimi de ilk olarak aile kurumunda başlamaktadır. Dini törenler, ritüeller ve dualar ailede öğrenilir ki aile kişiliği geliştirici, şekillendirici bir özellik taşımaktadır⁸.

Aile tanımlamalarında ve işlevlerinde olduğu gibi aile türlerinde de toplumsal yapıya göre farklılıklar görmek mümkündür. Toplumdan topluma ve aile bireylerinin statü ve rollerine bağlı olarak çeşitli aile tiplerinden söz edilmektedir. Aileler, evlilik türüne göre monogami/poligami, hane halkı sayısına göre geniş/çekirdek, otorite tipine göre ataerkil/anaerkil vb. şekillerde nitelendirilebilmektedir. Toplumda aile çeşitli kriterlerden yola çıkılarak farklı nitelemelerde bulunulsa da başat unsurun kadın olduğu ifade etmek mümkündür. Kadın aile kurumun temel aktörüdür. Kadın üstlendiği sorumluluklar ile ailenin sürdürülebilirliği adına

⁵ Zeki Aslantürk-M. Tayfun Amman, *Sosyoloji (Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler)*, (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2001), 4. Baskı, 290.

⁶ Aslantürk-Amman, *Sosyoloji*, 216.

⁷ Hakkı Kızılloluk, *Eğitimin Toplumsal Temelleri*, (Ankara: Anı Yayıncılık, 2013), 70.

⁸ İbrahim Kır, "Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:10 Sayı:36, (Bahar-2011), 389.

planlayıcı ve koordine edici rolünü yerine getirmektedir ki erkeklere göre daha çok sorumluluk üstlenebilmektedir⁹. Türk kültürü ve değerleri kadının ailedeki yeri ve önemi hususunda oldukça pozitif düşünceler barındırsa da uygulamada zaman zaman kadına yönelik olumsuzlukların göze çarptığı bir realitedir.

Kadın ailede bireyler arası iletişimin en iyi şekilde gerçekleşmesinin yollarını arayarak çocukların duygusal gelişimine katkı sağlayan en önemli aktördür. Çocuğun doğup büyümesinde ve kişilik özelliklerinin şekillenmesinde annenin yerini tutabilecek bir kişi bulunmamaktadır. Bireylerin ilkokulu aile; ilk öğretmeni anne yani kadındır. Ailede bireyler arası ilişki ve iletişimin devamının sağlanması rehberlik görevini yerine getiren kadın/anne ailenin sürdürülebilirliğinde toplumda yaşanan tüm değişim süreçlerine rağmen etkili ve önemli rol üstlendiği yadsınamaz bir gerçekliktir¹⁰.

Toplumların en temel özelliklerinden biri sürekli değişim içinde olmalarıdır. Söz konusu değişim toplumdan topluma farklılık gösterse de aynı toplum içinde de tezahür çeşitliklerine rastlamak mümkündür. Değişim olgusu Türk toplumu açısından değerlendirildiğinde benzer bir durumla karşılaşmak mümkündür¹¹. Her ne kadar Türk toplumunun kadın algısında bir değişim gözlense de kadın; kocasına itaat eden bir eş ve çocukları için her türlü fedakârlığa katlanan anne tanımı üzerinden anlamlandırılmaktadır. Söz konusu yaklaşımın oluşmasında toplumdaki din anlayışı ve uygulamaların etkisi oldukça büyüktür. Türk toplumunda son yıllarda kadın merkezli tartışmalar artarak devam etmektedir. Farklı sosyal kesimler çeşitli dinamiklerden hareket ederek kadına dair yaklaşımlar ortaya koymaktadır. Konuya ilgiyle yaklaşan İslamcılar, kadını ailenin devamı ve çocuk bakımı üzerinden ele almak-

⁹ Sami Şener, “Kadının Aile İçi ve Sosyal Rollerinin Dengelenmesi”, (Sakarya: *Kadın Çalışmaları Kongresi*, I. Cilt, 2009), 469.

¹⁰ Emine Karslı, “Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası”, *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi* 1/1 (Temmuz 2019), 5.

¹¹ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2012), 11. Baskı, 569.

tadırlar. Faklı bir ifadeyle kadın; evi/yuvasına bağlılığı, kocasına itaati ve çocuklarının anneliği ile ön plandadır.

Kadının ev dışında çalışmasına ve sosyal hayata katılımına sıcak bakmayan gelenekselci anlayış, İslami ilkeler çerçevesinde kadının okuyup kendini geliştirmesine olumsuz bir tavır takınmamaktadır. Çünkü eğitilmiş, bilgi ve beceri sahibi kültürlü bir kadının daha iyi bir anne olacağına inanç yüksektir. İslami kaynaklardan beslenerek kendini geliştiren Müslüman kadın, çocuğunu da İslam'ın emirlerine göre yetiştirmek ve eşine itaatten uzaklaşmadan ailesiyle mutlu ve huzurlu bir yaşam sürmekle yükümlüdür.

Toplumsal değişim süreciyle başlayan dönüşümün, Türk kadınının hayatında birtakım değişikliklere yol açtığı bir gerçektir¹² Yaşanan değişim süreci; gündelik hayatta kadının statüsü ve buna bağlı olarak rollerinde farklılaşmayı ortaya çıkarırken, kadın erkek ilişkilerinin yeniden gözden geçirilmesine ve kadının aile ve kamusal alandaki konumunun değişmesine yol açmıştır. Geleneksel ataerkil anlayışın sarsılması, kadının kadınlık algısı ve zihinsel dönüşümü, kadın ve erkek eşitliği yaklaşımı, ev ile sınırlı yaşam alanından kamusal alana çıkarak özgür hareket edebilmesi geleneksel aile ve kadın anlayışında travmaya yol açmıştır¹³. Bu bağlamda Türk toplumunda yaşanan aile ve kadın ile ilgili değişim ve dönüşüm sürecinde özellikle İslamcı ideoloji benimsemiş kesimlerin önemli temsilcilerinden olan Şenler'in aile ve kadın görüşlerinin incelenmesi önem arz etmektedir.

2. Şule Yüksel Şenler'in Aile ve Kadın Algısı

Şenler, içinde bulunduğu düşün dünyası ve yaşadığı sosyal çevreyle uyumlu bir aile anlayışı inşa etmiştir. O, Türk toplumunun geçirdiği değişim ve gelişim sürecinden ve buna paralel olarak özellikle Türk aile yapısının değişmesinden rahatsızlık duymaktadır ve ısrarla

¹² Emre Kongar, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2013), 17. Baskı, 337.

¹³ Memet Zencirkıran, *Sosyoloji*, (Bursa: Dora Yayıncılık, 2015), 12. Baskı, 62.

Müslüman Türk ailesi kavramına vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda Türk aile yapısını ele alırken sınıflandırma yaparak üç kategoriden söz etmektedir. Birincisi; “İslami prensiplerden fergat etmiyen ve Allah’ın emirleri dairesinden çıkmayan bozulmamış imanlı Müslüman aileler.” İkincisi; “Medeni icaplara uymak zaruretini hissederek, gayri İslami yaşayan, fakat dini icaplara uyamamanın üzüntüsünü çeken gafil aileler.” Üçüncüsü; “... hayâsızca yaşayan ve İslami olan her şeyi istihfafeden, Allahü azimişşan’ın yüce emirlerine fütursuzca sırt dönen sosyetik aileler.”¹⁴ şeklindedir.

Şenler’in aile kategorisinde öne çıkan temel husus yaşam şeklidir. Buradan hareketle o, İslami değerler çerçevesinde yaşamını sürdüren ve çocuklarını da bu prensipler üzerinden yetiştiren “Müslüman aile” kategorisini idealleştirmektedir. Diğer yandan her ne kadar düşünsel olarak İslami prensipleri benimsese de davranışsal olarak söz konusu prensiplere uyum göstermeyen aileleri ikinci kategori içinde değerlendirmektedir. Üçüncüsü ise, İslami değerlerle herhangi bir bağı olmayan Batılı bir yaşam tarzı benimsemiş “sosyetik” şeklinde nitelendirdiği ailelerdir. Şenler’in aileleri sınıflandırırken dini değerleri özelde ise tesettürü öne çıkardığı diğer bir ifadeyle kılık-kıyafet özelinden söylem geliştirdiği görülmektedir. O, özellikle, İslami değerlerden haberdar, inançlı fakat yaşamlarını söz konusu değerler çerçevesinde tanzim etmeyen aileleri tesettür hususunda eleştirmektedir. Anneler dini değerlere saygılı ve uygun giyinirken kızların “açık-saçık” giyindiğine dikkat çekmiştir. O, bu noktada anne ile kız arasındaki kapalılık, açıklık çelişkisine vurgu yapmaktadır. Şenler, Türk ailesini tasnif ederken dini değerlerden hareket ettiği yönünde bir algı oluşsa da daha ziyade kadının görseelliğini öne çıkardığı ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Şenler, aile ve kadın konusunda düşüncelerini çoğunlukla ailelerin çocuklarını İslami kurallara uygun yetiştirip/yetiştirmemeleri üzerine bina etmektedir. Kız çocukları özelinde konuya daha hassas yaklaşan Şenler, onları anneye verilmiş bir emanet olarak görmekte ve kız çocuğunun ailenin namusu olduğu hususu üzerinde ısrarla durmaktadır. Bu bağlamda kız

¹⁴ Şule Yüksel Şenler, *Gençliğin Izdırabı*, (Ankara: Nur Yayınları, 1974), 32.

çocukları en iyi şekilde korunması gereken varlıklardır. O, kızlarını korumaktan imtina eden ailelerin sonunda “dizlerini dövmek” ile karşı karşıya kalacaklarına vurgu yaparak, anne-babaların en önemli görevlerinin kızlarına İslami hassasiyet kazandırmak olduğuna işaret etmektedir. İslami hassasiyetin en temel ögesi de kapalı giyinmek ve başörtüsü takmaktır. Bu bağlamda O, “...sıdk ve sadakatle bir tek erkeğe bağlanmış, yuvasında aşı, eşi ve yavrularıyla haşır neşir...” ifadeleri ile kendine göre ideal bir kadın profili oluştururken, “... kadını kışkanan, namusu için hayatını feda eden hakiki kahramanlar, mert ve haysiyetli erkekler ...”¹⁵ sözleriyle de Müslüman erkek tipolojisinin altını çizmektedir. Şenler, kadına sadece eş ve anne olarak ona kutsallık atfetmektedir. Türk toplumunda yaşanan değişim sürecini kadınlar üzerinden yorumlamaya çalışan Şenler düşüncelerini; “İffetli ve namuslu Müslüman Türk kadınları ve kızlarını mazbut aile yuvalarından koparıp, sokağa fırlattık. ... karısının, kızının gölgesini dahi yabancı erkeklerden kışkanan Müslüman Türk erkekleri, bugün karılarını, kızlarını bir muz kabuğunu soyar gibi çınl çıplak soyarak ...”¹⁶ sözleriyle dile getirmektedir.

Şenler, Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası dönemi kıyaslayarak Müslüman kadın ve erkek için geleneksel dönemin kıymetine işaret etmektedir ki değişimin Türk toplumu üzerinde ciddi olumsuzluklara yol açtığına vurgu yapmaktadır. Medenileşmek adına aşağılık duygusunun en ücra yerleşim yerlerine kadar ulaştığını, kadınların tesettürden uzaklaştıklarını, sigara ve içki içtiklerini ve hatta flört etmeye başladıklarından söz etmektedir.¹⁷ Çünkü Şenler’e göre Müslüman Türk kadınının en belirgin özelliği tesettürüdür ki kadın sadece eş için süslenmelidir. Kadınlar üzerinden Türk erkeğine de atıfta bulunan Şenler; “Bir kadının güzelliği, yalnız eşine -kocasına- aittir. Karısını giydirip kuşatıp, açıp saçıp, ona buna teşhir etmek, asil ve mert bir Müslüman erkeğin mezhebine sığmaz...”¹⁸ sözleriyle erkeğin hangi vasıflarda olmasına gerektiğine işaret etmektedir. Söz konusu uyarıları dikkate almayan Türk erkeği kadınının

¹⁵ Şule Yüksel Şenler, *Bize Ne Oldu*, (Ankara: Nur Yayınları, 1974), 52.

¹⁶ Şenler, *Bize Ne Oldu*, 80.

¹⁷ Şenler, *Bize Ne Oldu*, 81-82.

¹⁸ Şenler, *Gençliğin İzdirabı*, 87.

metalaştırılmasına izin vermiş olacaktır. Şenler'in ifadelerinden kadının birey olarak kendisini koruyamayan ve kollanmaya muhtaç bir varlık olduğu ortaya çıkmaktadır. O, bu yaklaşımıyla toplumdaki geleneksel aile ve ev kadını profiline işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle geleneksel Türk aile yapısına bir öykünme göze çarpmaktadır. Şenler, toplumda kadının namusunu, iffetini, şerefini, haysiyetini korunmasını bir erkeğin himayesine girmeye bağlamaktadır ki; *“Kadınlar, erkeğe nispeten daha zayıf, narin ve nazik yaratılışa sahiptirler. ... kendilerinden irade ve kudret bakımından üstün yaratılışa sahip olan bir erkeğin himayesine girmeğe bütün mevcudiyetleriyle muhtaçtırlar...”*¹⁹ ifadelerini kullanmaktadır.

Şenler, kadın konusunu ele alırken temel vurgusunun tesettür olduğu görülmektedir. Eserlerin kaleme alındığı zaman dilimi dikkate alındığında bu anlaşılabilir bir durum arz etmektedir. Çünkü o dönemde başörtüsü yasağı ön plana çıkmış, kız öğrenciler başörtüleri ile üniversitelere alınmamışlardır ve ciddi bir mağduriyet oluşmuştur. Kadının ve kız çocuklarının yerinin evleri olduğuna yönelik anlayış sahipleri, mağduriyetin üzüntüsünü yaşıyor görünürken aslında biraz da mutlu olmuşlardır. İş gücü sahibi olup kendi ayakları üzerinde durabilme fırsatına kavuşacak kız çocukları evlerine geri dönmek zorunda bırakılarak yukarıda işaret edilen zihniyetin ekmeğine yağ sürmüştür. Bu bağlamda Şenler, kadın ve kızların ev dışında nasıl giyineceklerine dair söylemlerini ev içine de taşımıştır. O, bu hususta; *“Evin içinde de örtülü gezmek, gerçi dinen çok makbul bir kıyafettir. Ancak bu bir takva işidir... Hele evli kadınların, evleri içinde kocalarına karşı açık giyinmeleri, süslenmeleri saçlarına güzel şekiller vermeleri bir nevi şarttır...”*²⁰ sözleriyle düşüncelerini dile getirmektedir. Söz konusu yaklaşım, kadının kocasını mutlu etmek üzere kendini inşa etmesi gerektiği düşüncesine götürmektedir.

Şenler, aileyi kategorize ederken kullandığı yaklaşımı kadın üzerinde fikir serdederken de kullanmaktadır. Ona göre üç tip kadın vardır. Birincisi; *“son derece kozmopolit -asri- bir çevrede yetişmiş ... o çevre içine girmeye can atan, din, iman, maneviyat gibi mukaddes mefhumlara*

¹⁹ Şenler, *Bize Ne Oldu*, 125-126.

²⁰ Şule Yüksel Şenler, *Kadın ve Evlilik*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2017), 32.

zerrece saygısı bulunmayan ...” ikincisi; “İslami prensiplere riayet etmeyen ve fakat milli manevi bütün mukaddes mefhumlara karşı saygı gösteren kadınlar...” Üçüncüsü ise; “Gerek Kur’an okumayı, gerek namaz kılmasını bilen, ... çevrelerinin tesirinde kaldıklarından dolayı bu arzularını yerine getiremeyen iradesi zayıf kadınlar...”²¹ şeklindedir. Oluşturduğu tipler üzerinde analiz yapan Şenler, birinci tip kadınları üzerinde durmaya değer bulmazken, ikinci ve üçüncü tiplerin içinde bulundukları durumun sebebini aşağılık duygusuyla izah etmektedir. Hidayet sahibi bir erkeğin uzak durması ve hatta boşanması gereken birinci tip kadınlardır.²² Şenler’e göre kadın için İslami prensiplerin başında başörtüsü gelmektedir ki tesettüre uymayan kadınları sert bir şekilde eleştirmektedir. Söz konusu söylemin dönemin şartları içinde oluştuğu dikkate alınsa da bir kadın yazarın kendisi gibi düşünmeyen, giyinmeyip bir yaşam tarzı benimsemeyen hemcinsleri için bu şekilde bir nitelemede bulunması oldukça düşündürücüdür.

Annelik, kadın ontolojisinin temel unsurlarından biridir. Annelik kadının en müme-yiz vasfıdır ki kadını erkekten daha üstün bir statüye yükseltmektedir. Anne çocuğunu içinde yaşadığı toplumun değer ve normları çerçevesinde en iyi şekilde yetiştirme gayreti içindedir ki çocuğun eğitiminde babadan daha etkili bir role sahiptir. Bu bağlamda Şenler, kadının görev ve sorumluluklarını; “Yaratanın yaptığı vazife taksiminde, ... kadına dört büyük vazife verilmiştir ki, bunlarda kendisiyle kimse rekabet edemez: hamile olmak, doğum yapmak, çocuk emzirmek ve terbiye etmek.”²³ şeklinde dile getirmektedir. Özellikle çocuğun yetiştirilmesinde kadın ve erkek arasındaki iş birliğinin önemine vurgu yapan Şenler; “... iki ayrı cins mevkiinde kadın ve erkeğin rolü ve vazifesi müşterektir.”²⁴ ifadelerini kullanırken annenin terbiye hususunda bir adım önde olduğuna işaret etmekte ve konuya yeni bir pencere açmaktadır. Eğitimli ve kültürlü annelerin yetiştireceği çocukların kendileri, ülkeleri ve milletleri için çok daha faydalı olabileceğini ancak söz konusu annelerin eğitimden mahrum bırakıldıklarına; “... masum ve mazlum

²¹ Şenler, *Kadın ve Evlilik*, 40-42.

²² Şenler, *Kadın ve Evlilik*, 40-42.

²³ Şenler, *Kadın ve Evlilik*, 131.

²⁴ Şenler, *Kadın ve Evlilik*, 71.

Müslüman Türk kızları, kendileri için de dini tedrisat yapan okullar bulunmayışından, dinlerinin emri iktizası olan ilmi tahsil edemeyip, cahil kalışlarından dolayı feryad ve figan etmekte...”²⁵ sözleri ile işaret etmektedir. O, kendisine has bir yaklaşımla kadınların eğitim problemini ele almaktadır. O’na göre kadının eğitimi çocuğunu iyi yetiştirilebilmesi için gereklidir ki eğitim İslam’ın emrettiği şart ve ortamlarda yapılmalıdır. Şu hâlde Şenler, kadının asıl görevinin çocuk doğurmak ve yetiştirmek (zevcelik ve analık) olduğunu, ekonomik kaygılarla herhangi bir iş kolunda çalışmasının psikolojisini bozacağını dolayısıyla annelik görevinin aksayacağını düşünmektedir ki bu bağlamda; “Bir kadın için en tabii ve sıhhi meslek, zevcelik ve valideliktir. Çocuk yetiştirmek, hasta bakmak, bahçe ve ev işleri, en sıhhi kadın işidir.”²⁶ ifadelerini kullanmaktadır. Ona göre kadının görev ve sorumlulukları ev içindedir ki ev dışında çalışma hayatına katılması uygun değildir.

Görüldüğü üzere Şenler’in aile ve kadına dair görüşlerinin şekillenmesinde yaşadığı dönemin sosyal, siyasal, iktisadi ve dini şartları etkili olmuştur. Diğer yandan içinde bulunduğu ideolojik yapının da onun söylemleri üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç

Türk toplumunda günümüzde var olan kadın ve aile algısı, yüzyıllardır yaşanan değişim ve gelişim süreçlerin somutlaştırdığı anlayış olarak kendini göstermektedir. Toplumlarda özellikle değişim süreçlerinin ivmesi süreç içinde kendini gösteren yeni durumlara karşı verilen olumlu/olumsuz tepkilerin şiddetinde belirleyici olmaktadır. Özellikle Türk toplumunun Cumhuriyet dönemi ile hızını arttıran modernleşme sürecine yönelik tepkilerin arttığını görmek mümkündür ki geleneksel anlayışın temsilcileri yaşanan değişime eleştirel bir yaklaşım içine girmişlerdir. Kadının evinden çıkarak çalışma hayatına dahil olması ve kısmen de olsa elde ettiği ekonomik özgürlüğe bağlı olarak geleneksel anlayışın dışında bir giyim kuşam tercihinde bulunmaya başlaması erkek egemen zihinlerde kadının kontrollerinden çıkacağı

²⁵ Şenler, *Kadın ve Evlilik*, 61-62.

²⁶ Şenler, *Kadın ve Evlilik*, 132.

ve kadın üzerindeki hakimiyetlerinin zedeleneyeceği kaygısının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Tam da bu noktada Türk toplumunun muhafazakâr değerleri çerçevesinde kendisini inşa etmiş ve bir kadın olarak Şule Yüksel Şenler, eserleriyle kaygılanan sosyal kesimin yüreklerine su serpmiştir. O, kadınların giyim kuşamından eğitim ve çalışma hayatına kadar pek çok konuda kendi bakış açısıyla İslam dininin temel ilkeleri çerçevesinde kadın profili oluşturmuştur. Söz konusu kadın profilinin geleneksel ve ilmihâlcî bir İslam anlayışının izlerini taşıdığını ifade etmek mümkündür. Şenler, eserleriyle döneminde özellikle muhafazakâr sosyal kesimin kadın ve kızları üzerinde etkili olmuş söz konusu etki günümüzde hala devam etmektedir. Müslüman Türk toplumunun kadına eş ve anne olarak kutsal bir statü verdiğine işaret eden Şenler, modernleşme süreciyle Türk toplumuna dayatılan kadın anlayışının ve yaşam tarzının ahlaki olmayan temellere dayandığını vurgu yapmaktadır. Eğitimin kadın için önemli bir hak olduğunu, bunun ancak İslami değerlere uygun mekanlarda verilmesi gerektiğine değinirken, eğitimin ancak daha iyi anne olabilmek için lüzumuna inanmaktadır. O, erkeklerle bir arada bulunmasının İslam'a aykırı olduğu düşüncesinden hareketle kadının sosyal hayata katılımı ve çalışması konusunda karşıt bir duruş sergilemektedir. Ancak kadının sadece hemcinslerinin bulunduğu sosyal ortamlara katılıp ve çalışabileceğine vurgu yapmaktadır. O'nun aile ve kadın algısının geleneksel (ilmihâlcî) Müslümanlık üzerinden şekillendiğini söylemek mümkündür.

Kaynaklar | References

- Ali Albayrak. "Ziya Gökalp'te Kadın ve Aile" Journal, Volume 6, Issue 4, SS. 244-252, December 2017.
- Aslantürk, Zeki-Amman, M. Tayfun. *Sosyoloji (Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler)*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 4. Baskı, 2001.
- Çağan, Kenan. "Aile Sosyolojisi-Ailenin İşlevleri", *Aile Sosyolojisi*. Der. Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, İstanbul: Açılım Kitap, 2011.
- Erkal, E. Mustafa. *Sosyoloji (Toplumbilimi)*. İstanbul: Der Yayınları, 13. Baskı, 2006.
- Günay, Ünver. *Din Sosyolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 11. Baskı, 2012.
- Karslı, Emine. "Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası". *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi* 1/1 (Temmuz 2019), 1-14.
- Kır, İbrahim. "Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/36 (Bahar 2011), 381-404.
- Kızıloluk, Hakkı. *Eğitimin Toplumsal Temelleri*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2013.
- Kongar, Emre. *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 17. Baskı, 2013.
- Schaefer, Richard T. *Sosyoloji*. Ankara: Palme Yayıncılık, 2013.
- Selman, Adnan. *Dindarlığın Aile Yaşam Olgusu Süreçlerine Etkisi (Batı Akdeniz Örneği)*. İsparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Şener, Sami. "Kadının Aile İçi ve Sosyal Rollerinin Dengelenmesi". Sakarya: *Kadın Çalışmaları Kongresi*, I. Cilt, 2009.
- Şenler, Şule Yüksel. *Bize Ne Oldu*. Ankara: Nur Yayınları, 1974.
- Şenler, Şule Yüksel. *Gençliğin İzdırabı*. Ankara: Nur Yayınları, 1974.
- Şenler, Şule Yüksel. *Kadın ve Evlilik*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.
- Zencirkıran, Memet. *Sosyoloji*. Bursa: Dora Yayıncılık, 2. Baskı, 2015.